

Brændholt i Orte Sogn før og nu.

Af F. Hjort.

Det er ikke alene Herregaardene, der falder for den moderne Udstykning til Statshuse; ogsaa Bøndergaardene — den ene efter den anden — gaar samme Vej. Et Tilfælde blandt de mange af samme Art findes i den nu udstykkede Enestegaard Brændholt i Orte Sogn.



Brændholt Bjerg set fra Øst.

Denne gamle Bondegaard forekommer første Gang i Historien i 1383, 15. Marts, da der foretoges Skifte efter Adelsmanden Absalon Jacobsen Ulfeldt og Cecilie Jonesdatter. Brændholt nævnes dog ikke ved Navn, men som en af 4 øde Gaarde. Med andre Ord: der var da fra Ejerens Side gjort Forsøg paa at faa den beboet, men det mislykkedes. — I 1397 gik Gaarden med meget andet Gods over i Bernike Skinkels Eje og derefter til Slægten, indtil det ved Niels Clausen Sparres Forbry-

delse mod Kong Hans blev konfiskeret og kom i Gyldenstjernerne Eje, hvor det forblev, til det under Christian III blev udlagt til Niels Clausen Sparres Arvinger, som i Folkemunde kaldes for: »*De svenske Herrer*«. Disse solgte det 1664 til Henrik Bjelke, hvis Efterkommere 1693 solgte Godset til Fr. Gersdorff til Bramstrup m. v. Han solgte Godset i 1723 til Frederik IV, der lagde Brændholt m. v. ind under Ryttergodset, hvorfra det atter blev solgt i 1764, da Fæsteren, Anders Pedersen, købte Brændholt, men umiddelbart efter solgte Gaarden til Etatsraad Hans Simonsen paa Erholm og blev Fæster under dette Gods. Under dette Stamhus forblev Brændholt nu som Fæstegaard til 1887, da det som Brudegave kom i Grev Schaffalitzsky de Muckadells Eje. Denne ejer endnu Hovedparcellen af Gaarden, medens der af ca. 80 Tdr. L. er dannet Statshuse, og Skoven paa ca. 65 Tdr. L. hører fremdeles under Stamhuset Erholm.



Brændholt mod Gaarden opført 1843.

Brændholt er, som nævnt, en Enestegaard, beliggende i den østligste Del af Orte Sogn i Baag Herred lige paa Grænsen af Tommerup Sogn i Odense Herred og havde et Jordtilliggende af ca. 200 Tdr. L., hvoraf ca. 65 Tdr. L. er god Skov, og ca. 30 Tdr. Land dækkes af det 367 Fod høje, sjældne, imponerende, lyngbevoksede *Brændholts Bjerg*, som er en mægtig Grusdyng,

— en Udløber fra de fynske Alper, der virker særlig ejendommeligt for Øjet i de helt lave og flade Omgivelser, der kun ligger ca. 160 Fod over Havet. Det øvrige Areal, som hører til Brændholt, er ret lavtliggende, bare og magre Agre og lidt Eng af meget blandet Beskaffenhed. —

Gaardens Navn, *Brændholt*, stammer selvfølgelig fra det lige op til Gaarden liggende *Bjerg* af samme Navn. Hvorfra Bjerget har Navnet, kan ikke med Sikkerhed siges, men der er en Mulighed for, at det stammer fra den ældgamle Tid, da det var Skik paa høje, fritliggende Steder at afbrænde store Mængder Ved, for ved det høje Blus at bringe Bud til Omegnens Beboere om et eller andet vigtigt, muligt et fjendtligt Angreb, og derved advare disse, saa at de kunde være forberedt paa,



Brændholt med Bjerget i Baggrunden.

hvad der var i Anmarsch. Iøvrigt betyder Navnet -holt en »lille Skov«; men da Navnet i ældre Tid skrives »*Brændolt*«, er det muligt, at det kommer af Ordet »Old«, der betyder »*Udmark*«, der ligger til Græsning som Fæled, hvilket passer langt bedre til Stedet, som det yderste i Sognet, og hvor der i gamle Dage har været yderst ufremkommeligt.

Et af de mest ejendommelige Træk ved Gaardens Historie er dette, at der, saa langt vi kan følge Fæsterne tilbage i Tiden, kun har siddet én og samme Familie paa Brændholt, hvilket turde være et talende Vidnesbyrd om, at Forholdet mellem Bonde og Herremand, hvem denne saa end var, her i dette Tilfælde har været særlig godt. Men der savnes jo ikke Eksempler paa det modsatte!

Mod Slutningen af Tiden, da »de svenske Herrer« ejede det Gods, hvorunder Gaarden Brændholt hørte, var der en Fæster paa denne Gaard, som hed *Jørgen Hansen*. Han nævnes dog allerede i Aaret 1644, da »de svenske Herrer«s Ridefoged, *Predbjørn Hansen*, indsendte Regnskab og Jordebog over Godset*); men *Jørgen Hansen* maa være død kort efter; thi i Aarene omkring, eller vel rettere lige før 1670 er hans Broder, *Jens Hansen*, bleven Fæster. Allerede i 1672 optræder denne paa Baag Herredsting som Beseglingsmand og nævnes i Reglen først blandt disse i Tingsvidnerne, ligesom han en enkelt Gang optræder i »Dommerens Sted«. Han var født 1628 og blev begravet i Orte 1701, 73 Aar gammel, men havde forinden afstaaet Fæstet til sin Søn, *Jacob Jensen*, der ogsaa synes at have været en ret betydelig Bondemand. Han var i Aaret før Faderens Død bleven gift med *Kirstine Poulsdatter*. *Jacob Jensen*, der var født 1678, døde allerede 1716, begr. 4. Maj, og det mærkelige sker, at den over 40-aarige Enke allerede 14 Dage efter Mandens Begravelse, nemlig den 18. Maj 1716, ægter en ung Karl fra Nabogaarden, *Væden*, i Tommerup Sogn, hvis Navn var *Hans Jørgensen*. — Nogle faa Dage derefter føder den nygifte et Barn, som i Daaben fik Navnet — *Jacob*, selvfølgelig efter sin virkelige Fader, og Moderen dør i Barselseng og blev begravet paa Orte Kirkegaard ved den første Mands Side 30. Juni. Det blev saaledes en meget kort Glæde, *Hans Jørgensen* blev indviet til paa Brændholt. Men han syntes dog ret snart at have forvundet Sorgen, thi allerede i 1718 giftede han sig paany med *Ane Marie Matzdatter* af Orte og fik med hende flere Børn. *Hans Jørgensen* selv var født i Skalbjerger i Vissenbjerg Sogn 1692 som Søn af *Jørgen Rytter* og *Kirsten Jørgensdatter* (begr. i Tommerup 23. Marts 1729). Disse hans Forældre lod Sønnen faa en god Opdragelse og en ualmindelig god Undervisning baade i dansk og tysk i en Skole i Odense. Efter sin Konfirmation tjente han $4\frac{1}{2}$ Aar hos Biskop Müller i Odense og derefter atter i $4\frac{1}{2}$ Aar hos Generalmajor Holsten. Men da *Hans Jørgensen* havde mere Lyst til Landbrug, tog han derefter hjem til Faderen, der havde købt »Vædegaarden« i Tommerup Sogn, og fæstede i Aaret 1716 Brændholt af General Fr. Gersdorff til Kjærsgaard, Bramstrup og Lindved, der i 1693 havde købt »de svenske Herrer«s Gods af Sophie Amalie Bjelke.

*) Jordebogen i Rigsarkivet.

— Hans Jørgensen var en sjælden velbegavet og omgængelig Mand, og dette i Forbindelse med hans gode, naturlige Forstand blev Aarsag til, at han snart blev taget i Brug i det offentlige Tjeneste. I Aaret 1728 blev han saaledes ved Birkeretten i Ravnebjerg udvalgt til Syns- og Taksationsmand for hele Rytterdistriktet, og i 1738 blev han beordret til at opmaale Ryttergodsets Grænseskel omkring den kgl. Vildtbane, Jagten angaaende, i hvilken Anledning han skal have digtet et Vers, idet han vist har besiddet gode Gaver i den Kunst. I 1734 blev han af Stiftamtmanden og Biskoppen udnævnt til at maale og taksere alle Kirkejorderne og de gejstlige Jorder og Grunde paa Ærø; og i samme Aar beskikkedes han til Kirkeværge for Orte Kirke. Endvidere kan nævnes, at Hans Jørgensen i 1762 af Kancelliet blev udmeldt til at være en af de saakaldte »Landmænd« i Rugaards Amt ved Landvæsenets Forretninger. Men ikke længe efter begyndte Alderen at gøre sig gældende, han blev mere og mere skrøbelig og maatte efterhaanden afgive flere af sine mange Bestillinger, og 8. Marts 1775 døde denne ædle og fremragende Bonde, 83 Aar, 3 Uger og 3 Dage gl. med Pauli Ord i Munden: »Jeg har Lyst til at bryde op og være sammen med Christus, thi det er jo meget bedre.« (Fil. 1., 23). — I Anledning af hans Dødsfald offentligjordes følgende »Tanker«:

»Ja, salige! de sidste Ord
Du talede paa denne Jord,
Ej bedre kunde være.
Du kjendte Gud og tjente ham,
Nu faar Du for hans Stol og Lam
I Himlen Fred og Ære.«

»Af foranførte skjønnes kan,
Hans Brændholt var en vittig Mand.
Han og besad den Gave,
At være munter, takkelig,
Hvorved han elsket gjorde sig
Af Høje og af Lave.«

I sidste Ægteskab med *Ane Marie Matzdatter*, der var bondefødt i Assens, havde han 7 Børn, af hvilke en Søn og to Døtre overlevede ham. Sønnen, *Mads Hansen*, giftede sig ind i Top-

gaarden. En Datter, *Kirstine Hansdatter*, blev først, 1743, gift med Skovrider *Søren Tobo*, og senere med Skovrider *Langsted* i Krogshøj. Den anden Datter, *Birtha Kirstina Hansdatter*, blev trolovet 15. Septbr. og viet 10. Oktbr. 1758 til Ungkarl *Anders Pedersen*, (en Søn af Gmd. Peder Nielsen i Orte), der da tjente som Kusk hos Etatsraad *Hans Simonsen* paa Erholm. Til det sidst nævnte unge Ægtepar overlod Hans Brændholt nu Gaarden, efter at han ved Ryttergodsets Salg i 1764 havde købt Brændholt af Kongen for 4030 Rdl. 85 Sk. = 401 Rdl. pr. Td. Hartkorn. Men Anders Pedersen solgte Gaarden umiddelbart ef-



Udsigten fra Bjergets Top.

ter til Etatsraad Hans Simonsen og blev Fæster under Erholm. Foruden en ret betydelig Kapital efterlod den gamle Hans Brændholt hver af sine Døtre en Ejendomsgaard i Brylle, medens Sønnen fik en Gaard i Skalbjerger. —

Anders Pedersen var en ret betydelig Bondemand, som mange henvendte sig til som Tillidsmand, ligesom ogsaa det offentlige tog ham i sin Tjeneste. Han var bl. a. gennem mange Aar baade Sognefoged og Lægdsmand for Orte Sogn lige til sin Død 13. August 1801, 70 Aar gl. — Efter Anders Pedersens Død fik Sønnen, *Hans Andersen*, 20. Jan. 1802 Fæstebrev paa Brænd-

holt, medens en anden Søn, Peder (Andersen) Brændholt, var Forvalter paa Kjærsgaard og omtales flere Steder i Hofman-Bangs Beskrivelse af Odense Amt som en betydelig Landmand. En 3die Broder, Søren Andersen, var Forpagter af Fjellerup Præstegaard. Hans Andersen ægtede 10. Oktbr. 1802 Pigen *Karen Rasmusdatter*, en Datter af Gmd. Rasmus Hansen i Topgaarden. Hans Andersen, der var født 1764, døde allerede 6. Juni 1806 og efterlod en lille Søn, Anders Hansen, 1 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, der senere blev Gmd. i Frøbjerg. Enken ægtede 20 Decbr. 1807 Ungkarl *Søren Andersen*, hendes første Mands ovennævnte Broder. Ogsaa denne 2den Mand overlevede hun, som først døde



Den sidste Fæster paa Brændholt; Iver Madsen.

21. August 1843, medens Søren Andersen alt var død 7. Maj 1830. De efterlod en Søn, Hans Sørensen, som arvede Topgaarden efter Morbroderen, Hans Rasmussen, og desuden var der 4 voksne Døtre i Brændholt, af hvilke Datteren, *Birthe Kirstine Sørens-datter* († 24. Oktbr. 1865, 58 Aar gammel) blev gift 7. Juli 1842 med Ungkarl *Iver Madsen* (født i Vøjstrup 1813), der samtidig fik Fæste paa Brændholt.

Ogsaa denne Mand, den sidste Fæster af Gaarden, var en dygtig og anset Landmand, der i over 30 Aar var Formand for Skydebjerg og Orte Sogneraad, og som saadan blev hædret paa flere Maader. Efter hans Død 16. Decbr. 1883 gik Brændholt fra Erholm over til Grev Schaffalitzsky de Muckadell, som Brudegave; dog vedblev Skovene, ca. 65 Tdr. Land, at høre under

Erholm. Derimod blev selve Gaarden drevet ved Bestyrer, først i nogle Aar af *Melby*, senere af *Jens Hansen*, og i 1924, da ca. 80 Tdr. Land blev udstykket til Statshusmænd, saaledes at der nu kun er 50 Tdr. Land under Gaarden. —

Man vil af ovenstaaende se, at den samme Slægt har siddet som Fæstere paa Brændholt, saa lang Tid Historien kan spore dem, altsaa gennem flere Hundrede Aar, under de vekslende Ejere af Godset. Dette turde være et talende Vidnesbyrd om, at Forholdet mellem Herremand og Bonde var godt. —



Brændholts Bjerg set fra Vest.

Meddelelser til Medlemmerne.

Med dette Hefte af »Historisk Aarbog«, som er det andet Hefte i 4de Bind, følger et Navneregister til de 3 første Bind af vore Aarbøger.

Den 19. Januar 1927 afholdtes vor sidste Generalforsamling, der var godt besøgt; flere Sager blev drøftede, bl. a. blev der fra Forsamlingen stillet Forslag til Bestyrelsen om en Henvendelse paa rette Sted for om muligt at faa Besøgstiden paa det fynske Landsarkiv forlænget til Kl. 5 ligesom paa Rigsarkivet. — I den Anledning skrev Formanden paa Bestyrelsens Vegne til Rigsarkivaren om denne Sag, hvorpaa der indløb Svar 2. Maj, der gik ud paa, at man for Tiden *ikke* kunde forlænge Besøgstiden, uden at Personalet skulde forøges, og det var der ikke Raad til. Derimod meddelte Rigsarkivaren, at tilrejsende Besøgende endnu ligesom i den tidligere Landsarkivar Wads Tid altid kunde faa Lov til at forblive paa Læsesalen efter Lukketid. Da Mangel af Belysning i hans Tid afbrød Benyttelsen ved Mørkets Frembrud, er Forholdene i Realiteten nu meget bedre for Publikum, da Aars-tiden nu ingen Rolle spiller, efter at der er indlagt elektrisk Lys paa Læsesalen. —

Der foretoges Valg af 4 Bestyrelsesmedlemmer. De afgaaende var: Baron *Berner Schilden Holsten*, Apoteker *de Neergaard*, Provst *Schousbo* og Gaardejer *R. J. Madsen*, der alle genvalgtes. Som Revisor genvalgtes Tømrermester *Johansen* og nyvalgtes Lærer *L. Petersen*, medens Journalist *H. P. Rasmussen* i Odense valgtes til Revisor-Suppleant. Efter Generalforsamlingen holdtes Foredrag af Arkivar *Ellekilde* fra Dansk Folkemindesamling om vore *Forfædres Gudedyrkelse*.

Efter Opfordring fra Stats-Radiofonien holdt Formanden, Proprietær *F. Hjort* Foredrag 28. April fra Studiet i København om »*de historiske Amtssamfund og deres Arbejde*«.

Onsdagen den 1. Juni foretog »Historisk Samfund«s Medlemmer en Udflugt pr. Bil, Hestekøretøj og Cykle fra Tommerup St., forbi Brændholt Bjerg, hvorfra Udsigten besaas, og Lektor Brunsendorff, Odense, talte om Egnens geologiske Forhold, hvorefter man drog til Bakken ved Hyldestedgaard, hvor der ligeledes gjordes et lille Ophold, forinden der fortsattes til *Nyrup*, hvor hele Selskabet overværede Afsløringen af en Mindesten for Professor R. Nyerup i Haven ved hans Fødehjem. Ved denne Højtidelighed talte Gaardejer *Hans Andersen*, Emtækærsgaard i Ørsted, som Formand for Udvalget for Indsamlingen af Midlerne til Mindesmærket. Afsløringsstalen holdtes af Formand for Historisk Samfund, Propr. *F. Hjort*, Baagegaard. Endvidere talte Museumsinspektør *Jørgen Olrik* fra Nationalmusæet, Direktør *M. K. Jensen* fra Aarup, Folketingsmand *Carlsen-Skiødt* fra Odense og Gaardejer, fhv. Sogneraadformand *L. J. Larsen*, Hyldestedgaard. Fra Regensen var sendt en Laurbærkrans, som ses paa Billedet Side 258. — Efter Afsløringshøjtideligheden fortsattes Turen til *Krengerup*, hvor Selskabet velvilligst modtoges af Grev og Grevinde *Rantzau*, der viste Deltagerne rundt i Gaard og Have. Desværre begyndte Regnen at strømme ned, straks vi kom til *Krengerup*, hvorfor kun et Mindretal af det store Selskab deltog i den sidste Del af Turen til *Frøbjerg Baunehøj*, hvor der holdtes Fællesspisning af de medbragte Madkurve, hvilket skete inden Døre, da Vejret forhindrede at bestige Bjerget. —

I Aarets Løb har Formanden været kaldt til nogle Møder, blandt hvilke kan nævnes: *Flemløse*, *Otterup*, *Vissenbjerg* og *Brylle*. —

Der har i Aarets Løb været en glædelig Tilgang af Medlemmer, omkring 80 siden sidste Generalforsamling, saaledes at vi nu nærmer os de 1300, der staar pænt til de 13 Mand, som vor Forening begyndte med. — Vi haaber, at alle vore Medlemmer vil bidrage til, at endnu flere vil troppe op i vore Rækker og der hjælpe til, at vort Maal kan naas — med Oplysning om vor Landsdels og Slægternes Historie ned gennem Tiderne.

Skriftudvalget.